

KAPAK SAYFASI (ÖĞRENCİ EKLEYECEK)

ÖZET

Şiddet küresel yaşantımızda bütün toplumları etkileyen ve biran önce sona ermesi gereken bir yargıdır. Şiddetin birçok yönü ve alanı vardır. Bu kapsamda araştırmanın konusunu; bahsedilen bu şiddet olgusu ve futbola bu şiddetin yansıması oluşturmaktadır Bu amaçla çalışmada gerekli literatür incelenerek şiddet olgusu ve türleri tanımlanmış, sonrasında futbol özelinde şiddet değerlendirilmiştir. Değerlendirmede asıl amaç ise sporda şiddet ve saldırganlık davranışlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Bu kavramlar doğrultusunda veri toplama aşamasında 69 katılımcıya online anket yoluyla ulaşılmış ve veriler SPSS programıyla analiz edilmiştir. Analiz sonuçları doğrultusunda araştırmanın sonucunu; hayatımızın her alanında, her anında var olan şiddetin futbolda da çeşitli yansımaları görülmektedir, sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Futbol, şiddet, futbolda şiddet.

ABSTRACT

İÇİNDEKİLER

ÖZET	2
1.GİRİŞ	4
2.GENEL BİLGİLER LİTERATÜR TARAMASI	6
2.1 Sporda Şiddetin Tanımı ve Türleri.....	6
2.2 Sporda Şiddetin amacı.....	10
2.2.1. Spor alt kültür ve şiddet.....	11
2.4 İnsanı şiddete yönlendiren nedenler	14
2.4.1. Psikolojik nedenler.....	14
2.4.2. Cinsiyet açısından nedenler	14
2.4.3. Spor kulüp yöneticileri	15
2.4.4. Sporcular	16
2.4.5. Antrenörler	16
2.4.6. Hakemler	16
2.4.7. Rakip takım seyircileri	18
2.4.8. Amigolar	19
2.4.9. Federasyonlar	19
2.4.10. Taraftarlar	19
2.4.11. Kitle iletişim araçları.....	20
2.4.12. Diğer faktörler	22
2.5 Sporda şiddet nasıl durdurabiliriz	23
3. SPORDA ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK HUKUKİ DÜZENLEMELER	25
4. SPORDA SALDIRGANLIK TEORİLERİ	26
5. ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA YAŞANAN ŞİDDET OLAYLARI	27
6. GEREÇ VE YÖNTEMLER	28
7. BULGULAR	29
TARTIŞMA	32
SONUÇ ve ÖNERİLER	34
KAYNAKLAR	36

TABLolar LİSTESİ

Tablo 7 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri	29
Tablo 7 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri – Devamı.	30
Tablo 7 3: Cinsiyet Değişkeni ile Çalışmanın Kategorik Değişkenlerinin Chi Square Testi Sonuçları	31

GİRİŞ

Şiddet yaşıntımızın her anında var olabilecek potansiyelde ve durdurulamayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda şiddet kavramı kapsamında literatürde oldukça fazla çalışma, değerlendirme ve analiz yapılmış olsa da sonuçlar birbirinin paralelinde olmakla birlikte birçok türü bulunan şiddetin her alanda yaygın olarak görüldüğü, araştırmaların genel sonucu olarak görülebilir. Bu denli fazla araştırmaya konu olmasının sebebi ise birçok türünün bulunmasıdır. Bu kapsamda araştırmamızın da bölümleri oluşturan alt başlıklar olan, şiddetin türleri olarak; fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, sözel şiddet, ekonomik şiddet, dijital şiddet vb. şeklinde sınıflandırabiliriz. Bu doğrultuda sporda şiddet ve saldırganlık davranış kalıpları yargılarına ilişkin araştırmaların incelenmesi bu araştırmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda literatürde yer alan bir diğer varsayım ise; dünyada ve ülkemizde şiddet ve saldırganlık olayları günden güne artış gösterdiğiidir. Bu doğrultuda şiddet ve saldırganlık olaylarında da artış spor bilimleri fakültesinde okuyan öğrencileri de belli bir düzeyde etkilemektedir. Bu çalışma grupların davranışlarını şiddet eğilimi açığa vurmak yerine dostluk ve kardeşlikle değiştirmesi ile daha pozitif bir ortam yaratılmasının değerlendirebilip incelenmesi ve bu alanda yapılacak yeni çalışmalara ışık tutacak olması nedeniyle önemlidir.

Belirtilen doğrultular üzerinde ilk bölümde şiddet, sporda şiddet gibi olguları referans alınarak literatür incelenmiş ve tanımlara, görüşlere yer verilerek bu kavramlar değerlendirilmiştir. Şiddet olgusunun ortaya çıkmasında psikolojik etkenler kaçınılmazdır. Bu kapsamda bir alt bölümde insanları şiddete yönlendiren nedenler, eylemler ve sonuçlarına değinilmiş ve olgunun temeline inilerek araştırmak amaçlanmıştır. Devletler şiddet kavramını önlemek üzerine birçok önlem, yasa vb. almak zorundadır. Bu kapsamda yapılan düzenlemeler bölüm 3’de yer alarak açıklanmaktadır.

Çalışmanın geneli incelendikten sonra sonuç olarak; şiddet olgusunu futbol özelinde değerlendiren bu çalışmanın sonucu; bu olgunun çeşitli şekillerde ve biçimlerde yansımalarının futbol spor dalında da görüldüğünü göstermiştir. Futbolda şiddetin görülmesinin çeşitli sebepleri olabilir. Bu sebepler; holiganizm, taraftarlık, saldırganlık, fanatizm vb. şeklindeki kavramlar sporda ve bir dalı olan futbolda şiddetin görülmesinin sadece birkaç sebebi olarak gösterilebilir.

Problemın Durumu:

Sporda şiddet ve saldırganlık davranışlarına ilişkin görüşlerin incelenmesi bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Alt problemler

1)Grupların cinsiyet değişkenine bağı olarak sporda şiddet ve saldırganlık davranışına ilişkin görüşleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?

2)Araştırma yaş-spor ve yaşı değişkenlerine bağı olarak sporda şiddet ve saldırganlık davranışlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?

3)Grupların sporda şiddet ve saldırganlık davranışlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Hipotez

H1: Araştırma grupların olaylara karışma değişkeni ve alkol kullanma değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Araştırma grupların olaylara karışma değişkeni ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı sporda şiddet ve saldırganlık davranışlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Dünyada ve ülkemizde şiddet ve saldırganlık olayları günden güne artış göstermektedir. şiddet ve saldırganlık olaylarında da artış spor bilimleri fakültesinde okuyan öğrencileri de belli bir düzeyde etkilemektedir. Bu çalışma grupların davranışlarını şiddet eğilimi açığa vurmak yerine dostluk ve kardeşlikle değiştirmesi ile daha pozitif bir ortam yaratılmasının değerdendirebilmesi bu alanda yapılacak yeni çalışmalara ışık tutacak olması nedeniyle önemlidir.

Araştırmanın Varsayımları

Veri toplama araçları araştırmacının amacını gerekleştirebilecek niteliktedir.

Araştırmada kullanılan öleğın geçerli ve güvenli olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma futbol branşın da şiddet ve saldırganlık ile sınırlıdır.

Araştırmanın evreni ve örneklemi

Bu çalışma örneklemi sadece futbolda şiddetle sınırlanmaktadır.

Verilerin toplanması

Bu çalışmada nitel analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır. Nitel analizler aracılığıyla çalışma kapsamında elde edilen verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Nitel analiz-gözlem-görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği analizlerdir. Bu nedenle nitel araştırmalarda önceden belirlenmiş olan amaçlara ulaşmak veya ana kitleden nitel veriler toplanır ve ulaşılır.

2.GENEL BİLGİLER LİTERATÜR TARAMASI

2.1 Sporda Şiddetin Tanımı ve Türleri

Şiddet dünyanın ve insanoğlunun tümünü etkileyen ve durdurulması gereken bir durumdur. Şiddet çok kapsamlı bir yargıdır. Birçok yönü ve alanı vardır;

Fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik, dijital yollardan bir tanesiyle veya birçoğuyla sizin kötü hissetmenize sebep olacaktır. Genel olarak bir cümle ile anlatacak olursak şiddet, bir insanın mallarına canına veya kültürüne, aile yapısına zarar verecek her türlü davranışa şiddet denebilir. Şiddetin aslında kelime kökeni huzur karşıtlığıdır. İnsanların sinirlenmesinde duygusal olarak kötü hissetmesine neden olan davranışlarda şiddettir. Bu durumda insanoğlu üzerinde her türlü tahribata yıkıma yol açar (TDK, 2021).

Dünya Şiddet ve Sağlık raporunda;

“Gücün ya da fiziksel kuvvetin tehdit yoluyla ya da gerçekte fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zararlar, gelişme engeli ya da yoksunluğa(ihtimalde ya da gerçekte) neden olacak şekilde kendine, bir başkasına ya da bir grup ya da bir topluma karşı, niyetli biçimde kullanılması” diye tanımlanmıştır (Dünya Şiddet ve Sağlık raporu).

Bir başka kuruluştaki ise Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından;

“Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığının bulunması” durumu olarak tanımlanmıştır. Şiddet Türkiye de olduğu gibi dünyanın birçok ülkesinde spor müsabakalarında meydana gelen bir ihlaldir. Sporda şiddet genel olarak birbirinden farklı düşünen insanın konuşmak yerine tartışmak yerine veya ortak bir paydada buluşmak yerine kaba kuvvet kullanarak bir şeyleri değiştirmeye çalıştırma durumudur (Dünya Sağlık Örgütü).

Saldırganlık

Bu kavramı üç şekilde açıklayabiliriz;

Bir anlık sinir ile ortaya çıkan davranıştır.

Bir durumun saldırganlık olup olmamasındaki asıl amaç, kişinin o davranışı yaparken ki düşüncesidir.

Bir başka bakış açısı ise kişinin niyeti ne olursa olsun sergilediği tavır, düşünce veya davranış karşıdaki insana zarar veriyorsa saldırganlıktır.

Üç çeşit saldırganlık türü bulunur;

Yıkıcı saldırganlık

İnsanoğlu beklenmedik durumlarla karşılaştığında ortaya bazen kontrol edemediği korku, üzüntü, sinir hali gelir. Kişi bu durumda ya kendine ya da çevresine zarar verir.

Atılğanlık

Kişi bilinçli bir birey olduğunda karşıdaki insana gayet hoşgörülüdür, kendi haklarını bilir ve kullanır. Kasışındaki insanı rencide edecek hareketlerde bulunmaz. Onların haklarını yemez ve saygı gösterir. Kendi sınırlarını bildiği için ona göre davranır. Kısacası şiddet ve saldırganlık içermez (Kiper 1984:127).

Edilgen saldırganlık

Buradaki asıl hedef sınırlı olan kişinin siniri üstüne çekmeden agresif olan kişiyi tatmin etmektir.

Holiganizm

Bu kelime İngilizce “sokak serserisi” anlamına gelen “holigan” kelimesinden türemiştir. Genellikle Türkiye de ve dünya çapında futbola aşırı bağlı, sinirli olan taraftarlara verilen isimdir. Bu şekilde hareket edip davranan ve şiddet içeren durumların tümüne denir. Asıl kökeni ise İngiltere de oynan maçlarda çıkan kavgalar sonucunda Daily New gazetesinin kavgaya karışanlara taktığı isimdir. Holiganizm spora şiddet baskı korku katar. Centilmenlik içermeyen barıştan uzak, savaşçı ve rekabetçi duyguları üst perdede yaşarlar. En çok görüldüğü spor dalı futboldur. Bunun en büyük sebebi ise futbolun taraftarlık duygusuna bolca hitap etmesidir. (Hepdige 2005).

Taraftarlık

Tamamen kendisine has tezahürat ve şarkılarla, melodilerle desteklediği takımına enerji yüklemektedir. Daha çok futbol takımlarının destekleyenlere verilen isimdir. Kişiler tuttukları takımları desteklemek için o takımın formalarını giyerek destek olmaya çalışırlar. Tamamen sportif anlamda anlatılacak olursa, Desteklediği ve sempati duyduğu spor kulübünün maddi ve manevi yanında olan, hemen hemen bütün maçlarına giden her türlü zorlukta kulübünün yanında olan kitledir (Mars ve ark 1996).

Fanatizm

Toplumu bütün norm ve kurallarını hiçe sayarak tutkulu bir şekilde bir spor kulübüne bağlılık durumudur. Başka bir deyişle büyük sevgi beslediğimiz, sempati duyduğumuz, kurum ve kişilere yönlendirilmesidir. Bu tarz insanlara ise fanatik denir. Fanatik olan kişiler objektiflikten uzak olayları, durumları taraflı bir biçimde doğru veya yanlış ayırmaksızın kendi bildiği şekilde olaylara ve durumlara tepki verip hareket etmektedir. Temel prensibi ‘‘ya bizdensin ya da öteki’’ anlayışıdır (Bozdemir 1998).

Bu terimler şiddet ile çok yakından ilgilidir. Bir nevi aralarında çok kuvvetli ve ayrılmaz bir bağ bulunur.

Şiddet, temel özellikleri nasıl olursa olsun insanlara ve topluma göre değişken toplumsal bir olgudur. Toplamlar nasıl ki değişiyorsa, normlarında değişmesi doğaldır (TBMM Meclis Araştırma raporu 2013).

Aile şiddet komisyon raporu (2013)’e göre şu şekilde belirtilmektedir;

- Sözel şiddet
- Hakaret etmek, yüksek sesle bağırarak, sürekli eleştiri vb.
- Fiziksel şiddet
- Duvara yumruk atmak, itmek, tokat atmak vb.
- Ekonomik şiddet
- Bireylerin parasını elinden almak, çalışmaya izin vermemek vb.
- Psikolojik şiddet
- Surat asmak, tavır yapmak, iletişimi kesmek, değersizlik hissi
- Sosyal şiddet
- İnsanların içinde birilerini küçük görmek, başkaları içinde alay etmek, kişinin sosyal hayatını kısıtlamak
- Cinsel şiddet
- Kişinin iradesi dışında onunla birlikte olmaya çalışmak, telefon, mektup veya sözel rahatsızlık verici davranışlar (TBMM Meclis Araştırma raporu 2013).

Şiddet üzerine günümüze kadar birçok araştırma yapılmış olup, birçok şiddet şeklinin olduğu ortaya konulmuş ve sınıflandırılmıştır. Genel olarak ikiye ayrılmışlardır. Araçsal şiddet ve düşmanlık içeren şiddet kavramı vardır (Cox, 1985:103).

Araçsal şiddet

Burada kişi bir anlık öfke veya sinir patlamasıyla değil, yapacaklarını önceden üzerine düşünüp bilinçli olarak bile isteye yapmaktadır. Duygular ön planda değildir tamamen profesyonel şekilde kurgulanıp yapılan bir şiddet türüdür (Leonard, 1988:52).

Düşmanlık içeren şiddet

Burada ise kişi tamamen duygusal davranmaktadır. Kişinin buradaki tek amacı karşıındaki kişiye bir şekilde şiddet uygulamaktır. Düşmanlık içeren şiddette kin ve nefret ön plandadır. Karşıındaki kişiden haz etmediği için ona saldırmak istemesidir (Çobanoğlu,1993:71).

Amerikan psikoloji derneği, şiddetin meydana gelmesinde farklı sebeplerin olduğunu söylemiştir. şiddetin meydana gelme biçimleri aşağıdaki gibidir;

İfade tarzı olarak

İnsanlar genellikle işin içinden çıkmayacak kötü durumlarda, içindeki öfkeyi atabilmek için şiddeti kullanırlar.

-Manipölasyon tarzı olarak

-Buradaki asıl amaç insan topluluklarını yönlendirmektir.

-Misilleme tarzı olarak

-Kişi burada kendisine zarar verir veya başkalarına gözdağı verir.

Öğrenilmiş şiddet

İnsanoğlu bir davranışı nasıl öğreniyorsa, ailesinden, okuldan veya çevresinden aynı bu şekilde kötü davranışları öğrenme durumudur (American psychological association 2002).

Form ise Amerikan psikolojik derneğinden farklı olarak söyle belirtmiştir;

Oyuncu şiddeti

Bu şiddet türü en masum şiddet türüdür amaç öldürmek değil sadece saldırganlıktır.

Tepkisel şiddet

Günümüzde en çok başvuru olan şiddet türüdür. Kişi kendi hak ve hürriyetini korumak için bu şiddete yönelir. Buradaki asıl amaç karşıdaki kişi öldürmek değildir korumaktır.

Kinci şiddet

Burada direk karşıdaki kişiye zarar verilmiştir. Koruma veya öldürme amacı yoktur. Ülkemizde daha çok bireysel olarak görülür.

Dengeleyici şiddet

Çoğunlukla kendini yetersiz hisseden kişilerin üretkenliklerinin ortaya çıkardıkları şiddettir. Temelinde acizlik ve güçsüzlük barınmaktadır.

Arkaik şiddet

Bu şiddet türü en kötü acımasız şiddet türüdür. Buradaki amaç öldürmektir. Asıl hedef daha çok kan döküp daha çok insan öldürmektir. Bu şiddet şekli savaş zamanlarında soykırımlarda, terör olaylarında ortaya çıkmaktadır (Form Derneği)

2.2 Sporda Şiddetin amacı

Şiddete yaklaşım çeşitleri; Taylor 2. Dünya savaşından sonra var olan tüm kuruluşların sportif olmaktan çıkıp artık ticarete dönüştürülmesiyle ortaya holiganizm çıktığını savunmaktadır. Çoğunluğu genç ve işçi sınıfı oluşturmaktadır. Bununla birlikte hepsinin takımı destekleme şekli farklıdır. Sahadaki sporcularda oyun içindeki tansiyonları yüksek olduğundan oyun içi şiddeti ister istemez seyircilere de taşırlar. Böylece maçlarla birlikte bir savaş verilmekte maçın bitimiyle ise savaş sona ermektedir. Bu görüş sosyolojik perspektif kazandırdığı için geniş kitlelerce kabul görmektedir (Hepdige 2005).

Peter marsh(etnojenik yaklaşım) şiddetin bile belli başlı doğruların olduğunu ancak o sınırlar içinde olması gerektiğini savunmuştur. Burada erkek olan taraftarların asıl amacı erkeklik meziyetlerini gösteren bir ritüel olarak algılamış ve zararsız olduğunu savunmuş ve eleştiri almıştır (Mars ve ark 1996).

Leicester okulu futbol holiganizme hem olaylara hem durumlara hem de tarihi olarak farklılık durumlarını inceler. Bu davranışların neden olduğu nasıl ortaya çıktığı ile alakadar olur. Bu araştırmaya getirilen en büyük eleştiri ise yaptıkları araştırma ve analizlerin evrensel olmadığı ve sadece batıyı açıkladıklarını batı dışındaki ülkeleri kapsamadığıdır (Dunning 2000).

Dünya üzerinde insanları tüm canlılardan farklı ve özel kılan belki de en önemli unsur insanoğlunun vücudunu kendi hedefleri doğrultusunda geliştirerek bugünkü temelleri oluşturmuştur. Bütün branşların spor dallarının ortaya çıkışı ise bu doğrultudadır. Yüzmeden okçuluğa futboldan atletizme hepsinin kökeni insanoğlunun yaşamı var olma mücadelesinden türemiştir. Ortaya atılan bazı görüşler ve çalışmalar koyuyor ki, insanoğlunun hayatının değişmesiyle birlikte ortaya farklılıklar çıkmıştır. Bir nevi yeni işlevler diyebiliriz. Bu işlevlerin ortaya çıkışı ile büyük bir mücadele ortamı da beraberinde gelişmektedir. Böylece varlık mücadelesi içinde şiddette yerini almıştır. Ortaya çıkan bu rekabet ortamı şiddeti meşrulaştırmaktadır. Bu kavramların yanı sıra güçte önemli bir yer taşır. Sporda güç ve şiddet ayrılmaz bir ikilidir. Güç sadece fiziksel güç olarak günümüzde algılanmamaktadır. Siyasetten sosyal yaşama kadar her yerde vardır. Daha sonralarda ise kültür ve uygarlığın gelişimiyle spordaki güç devletlerarasında bir reklam ve kuvvet gösterisine dönüştü. Şuan

ABD’de okulların spor faaliyetleri için ayırdığı bütçe okulda var olan diğer bütçelerin çok üstündedir. Batı uygarlıklarının hemen hepsinde durum farklı değildir. Batı kendi geleneksel sporları ile dünyada söz sahibi olmaya girişmiştir. Artık spor sadece bir organizasyon olmaktan çıkıp aynı zamanda bir ideolojik egemenlik savaşı olmuştur. Bunun sonucunda ise toplumların organizasyonu için yer değiştirmesi ekonomiyi etkileyip gelişmiş ve kapitalizm gelişip tüm dünyaya yayılmıştır. Böylece spor bir ticarete dönüşmüştür. Bunun en büyük destekçisi ve reklamcısı ise şüphesiz televizyondur. Küresel olarak ise en büyük pay Amerikan önderliğindeki batılı kaynaklardır. Spor zamanla özünü kaybetmiş evrensel olmaktan çıkmış batılılaşmıştır. Özellikle şiddetin büyük çoğunluğu bu sebepten ortaya çıkmaktadır. Irkçılık, milliyetçilik bunu temellendirmektedir. Spor artık bir ideoloji, siyaset ve propaganda aracı haline gelmiştir.

2.2.1. Spor alt kültür ve şiddet

Sporda şiddeti açıklayabilmek için kültür, cinsiyet bölgesel farklılıkları göz ardı etmememiz gerekir. Bu en önemli koşuldur. Bunlar kişilerin norm ve motivasyon ilişkilerine bağlı olarak farklılaşmayı hedef alır. Bu görüş kişilerin ve toplulukların şiddete bakış açılarını ve yatkınlıklarını ortaya koyar. Yaşanan tüm şiddet olayları açıkça söylemek gerekirse bu durumların sonucudur.

Bloom ve Smit birçok araştırma yapmışlardır. Bunların en dikkat çeken hokeyciler ile ilgili araştırmalardır. Hokey deki şiddetin sosyal alanları da etkilediği ortaya koyulmuştur. Böylece hokeyle ilgili olanlar hokeyci sporcuların diğer insanlara göre sosyal alanda dahi daha agresif ve şiddet yanlısı oldukları ortaya çıkmıştır. Genel olarak bir açıklama yapılırsa, aktif şekilde bu sporla uğraşanların alt kültürlerinde şiddeti benimseyen, seven değerler vardır. Bu aynı zamanda sporcuların üstünlüklerini karşılarındaki insandan daha kuvvetli ve daha fazla özelliğe sahip olduklarını vurgulamak amacıyla yapılır. Kişi her ne durumda ve her ne olursa olsun fark edilmesini kolaylaştıracak bir etmendir. Bu tarz şiddetin fazla olduğu branşlarda (Futbol, hentbol) daha çok ikili mücadeleler, fiziksel temasın fazlasıyla olduğu branşlarda şiddet kaçınılmazdır. Fakat şiddetin ölçüsü ise çevredir. Çevre desteği belirleyici bir etmendir. Çevre destek verdiği sürece bu davranış biçimi üretilir ve toplum tarafından onaylanır.

Buz hokeyciler, Futbolcular, Amerikan futbolcular üzerinde birçok araştırma yapılmış antrenörlerin çevredeki dört akrabalarında maç esnasında şiddet arzularından ötürü artık normal bir davranış haline gelmiştir. Buz hokeyciler futbolcular ise bunu normal bir durummuş gibi görmeye başlamıştır. Bu bir erkeklik bir güç meselesi haline bürünmüştür.

Artık insanlar bu branşlardaki müsabakalara giderken bir kavga çıkmasını bir şiddet olayına tanık olmak istemektedirler.

2.3. Şiddetin sporda yeri

Spor;Başarı, azim, şampiyonluk ve taraftar dörtlüsünden oluşan görsel yönü ağır basan bütün insanlığı pesine takan kapitalizm ve ticaritleşen etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir toplumu analiz edip anlayabilmek için yapılması gereken belki de en önemli durum toplumun en çok hangi branşı sevip benimsediğidir. Toplumun benimsediği spor dalı kültür hakkında önemli bilgiler verir. Zaman ilerledikçe değeri artan ve hızla gelişmekte olan spor dalları gerek sporcuların çalışma şartlarını daha iyi kılmak seyirci ve taraftar açısından ise daha fazla seyir zevki ve haz duyma imkanı vermektedir. Buda sporun daha geniş çevrelerce yayılmasını sağlar. Sporda taraftarlık ruhsal ve sosyal sebepler ile ortaya çıkmıştır.

Dünya üzerinde yüzlerce topluluk vardır. Çoğu birbirinden farklı kültür ve geleneklere bağlıdır. Doğal olarak toplumdaki bireylerinde gereksinimleri birbirinden farklıdır. Bireyler bu gereksinimleri davranışa çevirirler işte taraftarlığın özündeki de budur. Son yıllarda ise artık spor müsabakalarının oynandığı alanları birer savaş alanı haline dönmüştür. Taraftarlar her geçen gün kendi destekledikleri kulüp ve sporcularını biraz daha bağlanırken karşı kulübe olan hırsları ve öfkeleri de beraberinde artmaktadır. Bu sadece karşı kulüp yöneticilerine veyahut sporcularına taraftarlarına karşı değildir. Artık günümüzde hakemlere karşı bir saldırganlık söz konusudur. Bu hem toplum hem de spor kamuoyu tarafından açıkça görülmektedir.

Günümüzde neredeyse hemen hemen herkesi içine alan futbol beraberinde birçok problemleri getirmiştir. Son dönemde gerek ülkemizde gerek dünyada büyük seyirci olayları yaşanmaktadır. Uluslararası müsabakalardan başlayıp amatör müsabakalara kadar pek çok sıkıntı yaşanmakta olup beraberinde saha içinde ve saha dışında şiddet ve saldırganlık olayları ile baş başa kalmaktayız. Aslında spor ile şiddet bir elmanın iki yarısıdır. Özellikle konu futbol ise saldırganlık, hırs, azim, mücadele kaçınılmazdır. Tabi ki şiddette buna dahildir. Genel olarak şiddet, sosyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel ve toplumsal nedene bağlı olarak gelişen bir durumdur. Sporda şiddetin önemli sebeplerinden biride kazanma ve kaybetme korkusu seyirci ve taraftarlar için kabul edilemez bir durumdur. Bunun beraberinde şiddet ve saldırganlık günümüz için önlenemez bir hale gelmiştir.

Girginer bu durumu şöyle ifade eder;

“Spor kişileri stresten uzaklaştırarak keyifli anlar yaşamalarını rahatlamalarını ve mutlu olmalarını sağlayan bir faaliyettir. Şimdi ise spora bakarsak temelinde var olan tüm bu duyguları yitirmiş amacından uzaklaşmaktadır. Spordaki saygı, sevgi ve centilmenlik yerini

kötü tezahürat ve kargaşaya bırakmıştır. Tüm bunların ışığında artık spor denince olumlu cümleler yerine olumsuz cümleler dilimizden dökülüyor. İnsan hayatının zenginleşmesi ve refah seviyesinin artmasıyla birlikte sporda sapkın hareketler daha fazla gözlenmeye başlamıştır. Bu ise spor ise büyük bir dezavantajdır. İnsanoğlu şiddetin arttığını görünce spora olan ilginin azalmasıyla birlikte spor müsabakalarını seyretmeye gelen insanları sayısında ciddi düşüşler olmuştur. Bu durumun önlenmesinde büyük durum arz etmektedir (Girginer vd 2006).

Yaşanan tüm olumsuz durumlar tabi ki de sosyal koşullardan bağımsız düşünülmemelidir. Çünkü her sosyal grupta şiddete başvuran insanlar uyguladıkları veya sözlü şiddeti neden yaptıkları farklılık gösterebilir. Sporda şiddet değişik durumlarda meydana gelmektedir. Hakem kararları, oyun içindeki tansiyon, sporcuların ve teknik ekibin oyun içindeki davranış ve tutumları veya doping gibi ...

Spor artık dünyanın her ücra köşesinde seyircisi olan ilgi duyulan bir endüstri haline gelmiştir. Sadece finansal açıdan bakıldığında bile milyon dolarları avucunun içinde tutan bir alan olmuştur. Spor müsabakalarındaki üretim ve tüketime bakacak olursak bu durum dünya üzerindeki çoğu insanı yakından alakadar ediyor. Bu sebeple spora bakış şeklinde her geçen gün biraz daha değişiyor. Spor belli miktarda mücadele ve rekabet ortamını ortaya koyduğunda taraftarların ve sporcuların psikolojisini bozmaya başlamış bu durumda müsabaka anında kötü tezahüratlar ortaya çıkarmıştır.

Spor her ne kadar kaba kuvvete fiziksel mücadelelere hırs ve azim ortaya koysa da aynı zamanda barışçıl bir oyun ve eğlence alanıdır. Spor her ne kadar kazanma arzusu ve rakip olmanın yanı sıra saygı ve dürüstlüktür. Fakat müsabakaları izlemeye gelen kişileri veya teknik heyetin saldırgan davranış ve tutumları sporu şiddete yönlendiren bir alana dönüşmesine neden olmuştur (Özsoy 2013).

Dünden bugüne evrende farklılaşan sebeplerden dolayı insanların refah seviyesinin artmasıyla birlikte ruhsal açıdan bir çöküş içerisindeyler. Bu sıkıntılarla tribünleri dolduran kişiler biraz olsun sıkıntılarından uzaklaşmak ve rahatlamak amacıyla müsabaka esnasında kötü sözler kullanarak deşarj olmaya çalışmaktadırlar. Bu tarz durumlar sözlü söz ile başlayıp fiziksel şiddet ile devam edip kişiyi intihara kadar sürükleyebilmektedir (Kuru ve Var, 2009)

Günümüzde sporun amaçlarındaki değişimlerle birlikte farklı kanılar ortaya çıkmıştır. İnsanlar doğruyu ve yanlış görmek istemedikleri için spor sahalardan çok saha dışına itilmiş asıl odaklanılması için gereken konulardan çok uzaklaşmıştır. Spordaki seyir zevki yüksek rekabetler yerini kavgaya ve dövüşlere bırakmıştır. Bu yüzden şiddetin ortaya çıktığı beslendiği sosyal ve psikolojik zeminin iyi bir biçimde incelenmesi gerekmektedir (Biçici, 2013)

2.4 İnsanı şiddete yönlendiren nedenler

Başlıca nedenleri sıralamamız gerekirse;

- Futbol seyircisinin nitelikleri
- Müsabakayı seyretmeye gelen kişilerin eğitim durumları
- Cinsiyet bazında erkeklerin çoğunlukta olması
- Taraftarların herhangi bir meslek grubunda olmayıp işsiz olması
- Futbol, basketbol, voleybol gibi oyun kurallarını tam anlamıyla bilmeyişi
- İnsanların müsabakalarda asıl niyetlerinin içlerini boşaltmak olması
- Taraftarları coşturup galyana getiren amigolar(Çepe, 1992).

Genel olarak bakacak olursa;

Tarafların müsabaka anındaki hal ve hareketleri, kulüp başkanlarının açıklamaları, sporcuların tutumu, kulüp yönetimi daha sonra ise holiganlar başta gelir.

2.4.1. Psikolojik nedenler

Taraftarların saldırganlığa başvurmada birçok sebep rol oynayabilir. Milli maçlarda maç iyi veya kötü gitsin taraftarlar müsabakanın içine milliyetçilik ve din konularını dahil ederek olaylara farklı bakmaktadırlar. Cinselliğe karşı bir yakınlığı sempatisi olanlar ise bu durumu küfür ederek sözel taciz ederler(Harligh,1964:74,75). Kişinin herhangi bir durumdan mahrum bırakılması bu tarz durumlarda ise kişi kendini kötü hissetmekte ve buna karşı şiddete başvurmaktadır(Dervent, 2007). Grup üyesi olan taraftarlar diğer grup üyeleri ile aynı özellik ve değerleri hakkında sanki bir anlaşma imzalamışlar gibi hareket eden insan topluluğudur (Tiryaki 1996). Bu grupların oluşma sebeplerine bakıldığında zaman sosyalleşme kişilerle beraber olma insanlarla iletişim kurmak için bu tarz ortamlara katılmaktadırlar. Buda maç esnasında insanların yönlendirilmesini kolay kılmıştır. Kişi bir toplulukla hareket ederken daha vurdumduymaz bir canavara dönüşür. Tek olduğunda ise hiçbir kötülük yapacak cesareti kendinde bulamaz (Çepe 1992). Kısacası grup ve topluluk ne kadar kalabalık çok ise saldırganlık olaylarının yaşanma ihtimali bir o kadar artmaktadır (Özbydar 1983).

2.4.2. Cinsiyet açısından nedenler

Sporda şiddetin özünde ataerkil bir yapı olduğu erkeklikten güç aldığı ve bunun erkekliğin bir göstergesi olduğu savunulmuştur(Dr. Elif karağünün Türkiye klinikleri spor ve şiddet derlemesinden s:80). Çünkü sporda erkekler hırs ve azimle kazanmaya çalışırlar. Aslında bu durum onların kendi erkeksi kimliklerini kabul ettirmeye çalışma çabalarıdır. Çünkü spor ataerkil göndermelerle tanımlanan bir oluşumdur. Spor kendi içinde acımasızlık ve sertlik gerektiren bir spordur. Erkeklerde yaratılış biçimi olarak kadınlara göre daha sert ve

güçlü olmaktadır. Bu sebeple erkeklerin kadınlara oranla saldırganlığa daha dönük olduğu şiddetin ise erkeklerin çoğunlukta olduğu alanlarda daha çok görüldüğü anlaşılmıştır. Bu durumda gösteriyor ki erkekler kadınlara oranla daha çok şiddet yanlısıdır. Sporculara bakıldığında erkek sporcuların kadın sporculardan, profesyonel sporcuların, amatör sporculardan, deneyimli sporcuların ise genç sporculardan daha çok şiddete eğilim gösterdiği anlaşılmıştır (Doğu Anadolu bölgesi yayınları 2005 s:166).

2.4.3. Spor kulüp yöneticileri

Günümüzde spor çok hızlı bir gelişim kat etmektedir. Bu gelişim beraberinde değişimleri de getirmektedir. Böylece ekonomik, sosyal alanlarda da faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu durum yönetim kadrosu ve sporcuların daha önemli bir hale getirmektedir. Bu yönetici olan kimseler ise tecrübeli ve donanımlı olmalıdırlar(Sert 2000). Bu kişiler taraftarlar üzerinde büyük bir etkiye sahiptirler. Basın karşısında söyleyecek cümleleri internet ve sosyal medya aracılığıyla birçok insanı etkisine alıp yönlendirebilirler. Bazı kulüp yöneticileri taraftarlar ile fazla diyaloga girip öncelikle kendi kulüplerinin, sporcularının ve kendileri için tezahürat yapmalarını isterken karşı rakip kulübün başkanları, sporcularına ise el altından kötü tezahürat yapılmasını istemektedir. Buradaki asıl amaç ünlenme ve ön plana çıkmaktır. Yine el altından müsabakalarda hakaret içeren pankartların açılması buna dahildir (Spor hukuku enstitüsü 2011). Bir spor kulübünün hedefe ulaşmasındaki en önemli etken şüphesiz ki kulüp yöneticileridir. Bazı yaşanan şiddet olaylarında görülüyor ki kulüp yöneticilerinin açıklamalarından etkilenerek bu sonuçlar ortaya çıkmıştır. İşte bu yüzden oturan koltukların sorumluluk ve bilincinde hareket edilmelidir. Saldırganlığa veya şiddete yönelten açıklamalardan uzak durulması gerekir. Bu davranış barış ortamını sağlayacaktır. Taraftarların müsabaka anında şiddete başvurmalarından biride kulüp yönetimi tarafından beslenen holigan ve amigolardır. Bu ufak topluluğa kulüp yönetimi tarafından maddi destekler sağlanmaktadır. Barışın sağlanması için ilk önce buna son verilmesi gerekir. Kulüp yöneticilerinin bir araya gelip alacakları birkaç karar ile tüm bu yaşanan şiddet olayları yerine barış ve sükunete bırakabilir(Acet, 2005). Futbol günümüzde endüstri açısından gelişmiş olduğundan maddi sıkıntıları olmayan zengin kulüpler birer holdinge dönüşüp farklı alanlara girerler. Böylece zenginliklerine zenginlik katarlar. Kulüp yöneticileri de zenginleşince bulundukları kulüplere iyi sporcular transfer etmeye başlarlar. Bu aynı zamanda seyir zevki yüksek müsabakalar anlamına gelir. Taraftar gözünden bakacak olursak güzel ve gösterişli bir salon veya stadyum demektir. Bu şekilde izleyicilere de hizmet etmiş olurlar. Yapılan hizmetten ve oynanan oyundan memnun olan taraftar ise şiddete başvurmaz.

2.4.4. Sporcular

Tarafların tansiyonlarının yükselmesi, aşırı sinir ve öfkelenmelerinin bir diğer sebebi ise sporculardır. Müsabaka anında sporcuların birbirlerine faul yapmaları, itip kakmaları, saha içerisindeki diyalogları, hakemin verdiği kararlara sert tavırlar sergilemeleri, gol ve sayı kazandıkları durumlarda abartılı sevinçleri, en ufak mimik hareketleri veya beklenilenin altında performans sergilemeleri, yapılan fauller öncesi veya sonrasında hakeme aldatmaya yönelik hareketleri, son dakikalara gelince sporcuların zaman geçirmek için yapılan tüm hareket ve davranışlar şiddetin üzerinde büyük bir önem taşır. Hatta ve hatta sporcuların giydikleri forma renkleri bunun üzerinde etkilidir. Siyah forma giyen takım taraftarlarına şiddete daha fazla başvurdukları görülmüştür (Gzzl 1986). Bunun birçok örneği mevcuttur.

2.4.5. Antrenörler

Bir antrenörün işi sadece sporcuları maça hazırlayan, onlara antrenman yaptıran, psikolojik anlamda dinç tutan, maça yön veren, teknik ve taktik durumları hesaplayan, bilgi ve birikimini takıma veren, oyun kuran, takımı belirleyen kişi değildir. Çünkü bir antrenörün görevi sadece takım ve sporcularla ilgili değildir. Antrenör sadece sunu yapmalı sununla ilgilenmeli diye bir sınırlama olamaz. Antrenör öncelikle insandır bir yöneticidir bir öğretmendir bir abidir. Ama sporcun bir iş kolu haline dönüşmesi haliyle antrenörlükte profesyonelleşmeye başlamıştır. Günümüzde ise kulübün hayallerine ulaşmasındaki en önemli unsurdur. Kulübün başarı beklemesi antrenörler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu durum oyun içinde veya antrenmanlarda istenmeyen davranışların ortaya çıkmasında sebep olmaktadır (Kuru 2000). Müsabaka öncesi veya müsabaka sonrası takım antrenörlerinin yapacağı açıklamalar taraftarlar üzerinde büyük önem taşımaktadır. Saha içerisinde antrenörün olumsuz hal ve hareketleri ortaya şiddeti doğurabilir. Bu nedenle antrenörlerinde bulundukları konumun vermiş olduğu sorumlulukları bilmeli ve buna uygun hal ve hareketlerde bulunmalıdır. Antrenörlerin diksiyon becerileri yüksek, jest ve mimik hareketlerini iyi kullanan bir lider özellikleri taşıması gerekmektedir. Maçı iyi analiz edip, kritik kararlar verip zamanında oyuncu değişikliği yapabilmelidir. Bu özelliklere sahip olmayan antrenörler kulüp yöneticileri tarafından benimsenmeyip, taraftar tarafından ise sevilmeyen kötü tezahürata maruz kalabilirler (Acet 2001).

2.4.6. Hakemler

Hakemin kelime anlamına bakacak olursak, hakem herhangi bir müsabakayı yöneten kişidir. O zaman hakem oyun içerisinde belirlenen kurallar dışına çıkıp çıkmadığını kontrol eden kural dışına çıkan kişileri cezalandıran kişidir ve asıl görevi de budur. Hakem hangi spor dalı olursa olsun çok önemlidir. Hakem sporcu ve taraftar arasında bir köprüdür. Aynı

zamanda oyun içerisindeki durumları da değerlendirir. Günümüzde ise hakemi açıklayacak olursak;

Spordaki gelişmeleri ve değişimleri yakından takip eden, müsabaka anında gelişen olayları seyredip yorumlayıp kararlar veren fifa benzeri kuruluşları dışına çıkmayan ve adaletli olan kimse olarak tanımlanmaktadır(Epak 1999). Hakemlikte bir meslek olarak görülseydi, spora uzak veya yakın spordaki gelişmeleri ilgi duymayan, kuralları tamamen hakim olmayan kişiler ortaya çıkardı. Bu da hem müsabakaya hem spora büyük zarar verirdi. Çünkü iyi bir hakem müsabaka anında olumsuz durum ve davranışları soğukkanlı kalıp doğru verdiği kararlarla çözen kişidir. Nitekim bunun tersi olan olaylarda mevcuttur. Yaşanan şiddet olaylarından sadece kulüp yöneticileri, sporcular, antrenörler değil mesleğinin sorumluluğunu yerine getirmeyen hakemlere de aittir(Keten 1993). Bir müsabaka sonunda sporcuların veya antrenör, kulüp yöneticilerinin basına vermiş olduğu röportajlarda hakemlerin üzerine olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Aynı şekilde yanın ve medyada birçok kanal ve medyada kişilerin futbol yorumlarken hakemler üzerinde ki olumsuz sözleri hakemleri zan altında bırakıp onları taraftarların önüne atmaktır. Her şeyden evvel futbol bir oyun ve eğlence aracıdır. Hakemler, antrenörler ve sporcularda futbolun bir parçasıdır. Nasıldır ki insanoğlu normal hayatta hatalar yapıp yanlış kararlar alıyorsa hakemlerde aynı şekilde hata yapabilir, kusursuz ve hatasız hiçbir insan yoktur. Hakem bir sınıfta öğretmendir. O sınıfın düzeninden, öğrencilerin davranış ve tutumlarından sorumludur. Sınıfın disiplinli olmasından veya kavgalı olmasından büyük rol oynamaktadır (Acet 2005).

Hakemin en önemli görevi oyunu adil bir şekilde yönetmesidir. Verecekleri her karar hem sporcuların hem teknik heyetin hem de taraftarların tepkisine veya öfkesine yol açabilir. Hakem sahada her iki takım arasında tampon görevi görmektedir. Taraftarların desteklediği takımlar aleyhinde herhangi bir karar verilince öfkelenip şiddete başvururlar. Bu durum sonucunda hakemlerde ruhsal olarak yıpranıp onların yanlış kararlar vermelerini kolaylaştırmaktadır. Spor müsabakalarında yaşanan saldırganlık olayları farklı ele almak gerekir. Yaşanan bu olumsuz durumları yalnızca sporculara, hakemlere yüklemek doğru değildir. Güvenlik güçleri, amigolar, dernekler, maç öncesi atılan tivitler, sosyal medya, tv kanallarındaki bazı kişilerin açıklamaları, kulüp yöneticileri, federasyonların tutumu vb. daha birçok durum şiddeti tetiklemektedir. Takımın maçı kaybetmesi taraftarların zihinsel durumları maç esnasında karşıt grupların çirkin tezahüratları sporcuların müsabaka anında diğer karşı takımın sporcularıyla olan itiş kakışmaları bunların tümü birer şiddetin parçasıdır ve şiddete neden olmaktadır(Fişekçioğlu vd. 2010:14).

2.4.7. Rakip takım seyircileri

Taraftarları şiddete yönlendiren unsurlara bakıldığında zaman görülüyor ki kişilerin oyun kuralları hakkında bilgisizliği, federasyonun olumsuz çalışmaları, seyircilere oyun kurallarının öğretilmemesi, spor kültürünün tam anlamıyla oturmaması, okullarda beden eğitiminin verimli geçmemesi, amigoların olumsuz faaliyetleridir (Acet 2005). Taraftarları etkileyen en büyük sorun ise karşı kulübün taraflarının takımlarına sporcularına ve yöneticilerine ağır hakaret içeren tezahüratlar yapması sporda şiddet olaylarını arttırmaktadır. Bu sadece müsabaka anında kalmayıp müsabaka sonrası sokaklarda, şehir merkezlerinde taşlı, sop halı, bıçaklı kavgalara yol açmaktadır. Ne yazık ki bu şiddet olaylarının sonucunda ölümler yaşanmaktadır (Kuru 2000). Spor müsabakası sonrasında şehirler ve meydana savaşları görülmektedir. Bunun altında fanatizm yatar. Fanatizm olaylara fazlasıyla kendini kaptıran ve şiddete başvuran taraftarların bunu oyunun bir parçası olarak görmesidir (Bozdemir 1998). Taraftarların ekonomik durumları, yaşadıkları ortam, sosyal yaşantıları, psikolojik durumları şiddet olaylarında önemli etkindir. En önemli sebep ise rakip takımı destekleyen kitlenin olumsuz tezahüratlarıdır(Özmeden 2004). Müsabakayı seyretmeye gelen izleyiciler büyük önem taşımaktadır. Oyunun gidişatına yön verebilmektedirler. Maçın coşkulu ve heyecanlı geçmesinde büyük rol oynamaktadırlar. Müsabaka anındaki hal ve hareketleri yaptıkları tezahüratlar birçok bilimsel çalışmaya sebep olmuştur. Genel sonuç ise şuan müsabakaların oynandığı bütün alanlar birer problem aranası haline gelmiş, seyircilerin istenmeyen sporcuları sahada görmeleri farklı tepkilere yol açmıştır (Yüksel vd. 1998). Her iki taraftar grubunda empati ve hoşgöründen uzak davranışları ve söylemleri gerilim ortamını hazırlamaktadır. Karşıt görüşlü taraftarların azlığı veya çokluğu da olaylara yön vermektedir. Sayıca yüksek olan taraftar grubunun saldırganlığı daha yüksektir. Sayı bakımından daha az olan taraftar grubunun saldırganlığı daha azdır (Hortaçsu 1998).Taraftarın müsabaka esnasında sürekli tezahürat yapması destekledikleri takım sporcularının moralini yükseltirken karşıt sporcularının ise moralini düşürmektedir. Tezahüratların maç boyunca yapılması saldırgan davranışları ortaya çıkardığı şüphesizdir. Takım taraftarlarının yaptığı tezahüratlarına dikkat etmesi empati ve hoşgörülü davranması şiddetin önüne geçmesine yardımcı olurken aynı zamanda spora da katkı sunar. Müsabakaların kavgasız şekilde oynanıp barış ve huzur ortamının ortaya çıkmasına sebep olur. Sporcular ise müsabaka esnasında adaletli bir oyun sergiledikleri takdirde bu davranışlar rakip takımı destekleyen seyircileri üzerinde de olumlu etkilere neden olacaktır.

2.4.8. Amigolar

Desteklediği takımla bir olan, müsabaka anında yapılan her türlü tezahürata katılan veya yönlendiren bir lider gibi hareket edip desteklediği takımı ne kendi evinde nede deplasman da yalnız bırakmayan her türlü durumda taraftarı toplayıp bir araya getiren kişiye denir. Sahada sporcular ve onları izlemeye gelen taraftarlar arasında bir nevi köprü görevi üstlenmektedir. Amigoluk sporcular ve taraftarlar için kutsal bir görevdir. Amigolar maçı hem olumlu hem olumsuz yönde etkileyebilir. Taraftar amigoyu lider olarak gördüğü için müsabaka esnasında onu dinlemektedir. Bu olumlu sonuçlar yaratıp sahadaki sporcuları motive edebilir. Fakat kötü tezahürat ile de olumsuz etkileyebilir. Amigolar şiddetin ortaya çıkmasında rol oynayabilirler. Günümüzde tribün lideri olarak da ifade edilmektedir. Bütün taraftarları tek çatı altında toplayıp organize eden bir kurumun genel müdürü gibidir. Amigonun söylediklerini taraftarlar harfiyen uygulamaktadırlar. Son zamanlarda çıkan şiddet olaylarının nedenlerine bakıldığında amigolarında etkisi büyüktür. Amigoları ise perde arkasından destekleyen kulüp yöneticilerinin de suçu büyüktür (Çağlayan 2003:3-50).

2.4.9. Federasyonlar

Kuruluşların toplanıp bir araya gelmesiyle oluşan yapıdır. Tüm spor mecraları oluşturmaktadır. Asıl görevi ülkemizde ve yurt dışında yapılan her türlü organizasyonu ve toplantıları yapmaktan sorumlu kuruluştur. Her federasyon barındırdı kulüplerin sporcuların eğitimde ve antrenör eğitimde önemli rol oynamaktadır. Belgeler verir, kurslar düzenler (Demirci 1986). Futbol ülkemizde diğer tüm spor dallarından ayrılmaktadır. Futbola duyulan ilgi ve sevgi çok farklı ve başkadır. Futbol federasyonu, futboldan uzaktan yakından her şeyden sorumludur. Yaşanan şiddet olaylarını en aza indirmek için bazı kuralları ve cezaları mevcuttur. Bunlar;

İhtar, menetme, seyircisiz oynama, para cezası, küme düşürme, saha kapatma şeklindedir (Çakmak 1999). Federasyon sadece bu konularla ilgilenmez aynı zamanda kendi bünyesinde başkanlık seçimleri hakem atamaları gibi yaşanan bazı durumlar taraftarın gözünden kaçmaz ve tepkilere yol açabilir. Seyircilerin bu tepkileri zamanla artıp müsabaka esnasında ise şiddete dönüşebiliyor (Kılıç 2003).

2.4.10. Taraftarlar

Spor dallarını detaylıca incelediğimizde seyircilerin kulüplerine sporcularına sıkı bir bağlılık ile yanlarında oldukları görülmektedir. Eğer tanımlamak gerekirse evinde tv den izleyenlere seyirci (Arslanoğlu 2005). Desteklediği takıma kendisinden daha çok seven ve doğru yanlış demeden bağlı olan kişiye ise fanatik (Karuç2004). Takıma bağlılık ile birlikte maçlarına gidip yakınan kulübün, yöneticileri, sporcuları takip eden kişilere ise taraftar

denilmektedir(Arslanoğlu 2005). Asıl şiddete sebep olan ise çoğunlukla takımını kendisinden daha çok seven ve şiddete arzusu olan fanatiklerdir. Bu tarz şiddet içeren söylem ve davranışlarda bulunan kimselere de holigan denmektedir (Toros ve oruç 2004). İnsanoğlunun refah seviyesi arttıkça mutluluğu azalmaktadır. Buda insanların sosyal çevrelere uyum sağlama sorununa yol açmaktadır. En kötü yanı ise insanın kendisine yabancılaşmasıdır. Bu yüzden insanlar monotonluktan uzaklaşıp sıkıcı hayatlarından sıyrılmak istedikleri için ve stres atmak istediklerinden dolayı müsabaka esnasında şiddete başvurumaktadırlar (Acet 2005). Taraftar denildiğinde bir kişinin desteklediği iyi duygular beslediği kulübü desteklemesi iken taraftarın şiddetli ve kavgayı arzulaması da fanatizmi ve holiganizm ifade eder (Koçer 2012). Seyirci ve taraftar ne kadar aynı gözükse de birbirlerinden farklı özellikler taşırlar. Seyirciler daha çok bir tüketicidir. Taraftar ise desteklediği takımı seyreden yakınan takip eden insan olarak seyirciden ayrılır(Toros 2003). Taraftarlar istemeden dahi olsa birbirlerini şiddete, kavgaya yönlendirmektedir (Comeron 2002).

Taraftarların şiddete başvurma nedenlerine bakıldığında zaman rakip takım oyuncu ve taraftarlarına baskı yapma kötü hissettirme veya kötü tezahüratlarla olumsuz etkilemektedir. Bu sadece sözlüde kalmayıp bazen sert cisimler kullanıp sahaya inmede bunlara dahildir (Şahin vd. 2004). Taraftarlar destekledikleri takımları çok sevdiklerinden onların başarılarını kendi başarılarıymış gibi algılayıp mutluluk duyuyorlar (Özboyda 1983).

Holiganlara bakıldığında zaman amigolarla birlikte düzenli bir ordu gibidirler ve şiddeti arzularlar. Bir holigan olarak kişi takımına sahip çıkmaktadır. Maçtaki tek amaçları ise bir kaos ortamı yaratıp kavga çıkarmaktır (Gümüş 2000). Seyirciler ise daha nezih insanlar olup çalışma hayatlarından ötürü meşgul oldukları için maça gitmeye ayıracak vakitleri yoktur. Seyirciler ise tv den veya bir kafede oturup destekledikleri takımın maçını izlerler. Bulundukları ortamda eğer karşı takım seyircileri var ise onlarla arada sırada sözlü münakasaya girerler. Çeşitli iddialar ortaya atarak sempati duydukları takımı yüceltip desteklemeye çalışırlar.

2.4.11. Kitle iletişim araçları

Teknolojinin gelişimiyle alakalı belli teknikler uygulanarak çok sayıda etkisi altına alacak biçime getirilmesine kitle iletişim, bu araçlara ise kitle iletişim araçları yani medya denmektedir(Yetim 2000). Teknolojinin insan hayatına kattığı birçok olumlu etken varken şüphesiz ki olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bu durumda toplumu kötü yönde etkileyecektir (Çolakoglu 2000). Medyanın spor üzerinde birçok olumlu katkısı vardır. Şiddet olaylarını önleyebilir(Erkal 1992). Ayrıcı spor organizasyonlarının reklamlarını inşalara

ulaştırır (Yıldırım 2003). Günümüzde medyanın büyük bir gücü vardır. Dolayısıyla ülkeleri, toplumları iyiye veya kötüye yönlendirebilir. Bu konuda medyanın etkisi yadsınmaz. Gazetelerde bulunan köşe yazılarında tamamen fanatik şekilde yazılan ve karşıt kulüp yönetimi, sporcularına yönelik olumsuz yazılar yazarak insanları etkiler. İnsanlarda bu yazılardan etkilenecek şekilde şiddet eğilimleri artmaktadır (Çolakoğlu 2000). Türkiye de yapılan birçok araştırmadan şiddetin sebepleri incelenmektedir. İncelemelerin neticesinde varılan sonuç ise en büyük payın medyaya ait olduğu çıkmaktadır (Arıkan 2007). Yapılan başka bir araştırmada ise medya üçüncü sırada yer almıştır (Kuru Var 2009). Genel olarak bakıldığında kitle iletişim araçlarının sporda şiddeti azaltmak, taraftarları eğitmek, huzur ve barış ortamını sağlaması gerekirken sadece maddi amaçla yayın akısını sağlayıp toplumda şiddet olaylarının artmasına sebep olmaktadır (Erkal 1992). Birçok takımın müsabaka öncesinde yapılan yayınlarda şiddette saldırganlık algısı oluşturmaktadır. Televizyonlarda veya radyolarda şiddet görüntülerinde önce yer verilmesine hem spor açısından hem toplumsal açıdan hem de çocuklar için büyük tehlike arz etmektedir (Rigel 1995).

Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye de futbol liglerinde dört büyük takım maçlarında ve Türk takımlarının yurt dışındaki kulüplerle yapılan müsabakalarda şiddetin diğer müsabakalara oranla daha fazla oranla ortaya çıktığı görülmüştür (Talimciler 2006).

Tv programlarında bazı kimselerin veya gazetelerde objektif olması gerekirken taraflı bir şekilde yazar olan kimseler kendilerini şiddete arzuladıkları gibi toplumu da şiddete yönlendirmektedirler. Doğru olan ise tarafsız, yansız, doğru bir şekilde yaşanan olayları topluma yansıtmaktır. Ama bazı yayın organları bilinçli bir şekilde yalan haber yapıp bazı çevrelerden maddi destek sağlamaktadırlar. Türkiye de yaşanan şiddet olaylarının temelinde olan medyanın karşı kulüpler arasında tansiyonu yükselterek şiddeti ve saldırganlığı teşvik edici yayınlar yapmaktadır. Milli maçlarda ise izlenme oranlarını arttırabilmek için kanallar milliyetçilik yaparak toplumun milli duygularını kullanmaktadırlar. Bazı spor programlarında ise reyting uğruna basit kavgalar çıkarılmaktadır. Ezeli rakip olan kulüplerin maçlarında bazı kulüp yöneticilerine daha fazla yer verirken karşı kulüp yönetici sözlerini yayınlamayarak insanları öfkeliendirerek toplumu şiddete yönlendirebilmektedir. Gazetelerde müsabaka öncesi ve sonrası manşetler incelendiğinde şiddet yaratacak söylemlere çokça yer verildiği gözlemlenmiş buda rakip taraftarların gerginliğe körükleyerek şiddet ortamının yaygınlaşmasını sağlamıştır (Ulus 2013).

Medya insanları spor konusunda yaşamın tüm ani gelişmelerini yansıtır. Toplumların ülkelerinde ve dünyada yaşanan olayları ve bilgi almalarını sağlamaktadır. Medya eğlendirici ve bilgilendirici olabilmektedir. Medyada gördüğümüz dinlediğimiz her olay bize

yaşamımızda yarar sağlamaktadır. Medyanın yanı sıra interneti hayatımıza girmesiyle birlikte sosyal medyanın popülerliğin de artış göstermiştir. Sporcuların kendi hesaplarından yaptıklarını açıklamalar ile toplumu şiddete yönlendirebilir. Medya, radyo, sosyal medya iyi kullanıldığı sürece olumlu etkiler yaratır. Tam tersi durumlarda ise kargaşa durumu yaratabilir. Haberlerde spor programlarında yapılan reklamlarda fanatizm besleyecek mesajlara, görüntülere sık sık rastlanmaktadır. Günümüzde ise son derece ilgi gösterilen iddialı ve hırçın spor yorumcularının katıldığı spor programları toplumu çok fazla etkilemektedir. Tabi ki kitle iletişim araçlarının sadece olumsuz yönleri yoktur. Bazı yayın organlarının yaptığı programlarda daha dikkatli olunması vurgulanmaktadır. Ayrıca müsabaka sonrası çıkan şiddet görüntülerinin medyada bazı spor yorumcuları tarafından kınanması toplum açısından olumlu bir durumdur. Fakat ne yazık ki ülkemizde tam tersi olaylar boy göstermektedir. Toplum olarak bizde buna olabildiğince karşı durmalıyız. Kendimizi ve ailemizi korumalıyız. Tek başına çocuklarımızı televizyon karşısında bırakmamalıyız. Medya özellikle şiddeti ekranlara taşıyıp spora zarar vermekle beraber toplumu da zarara olumsuz teşkil edecek davranışlar sergiliyor. Buradan etkilenecek kesim ise eğitim seviyesi düşük olup maddi sıkıntılar yaşayan çevredir. Yapılan araştırmalara göre şiddet en çok televizyonlarda yer verildiği belirtilmiştir (Erdoğan, Alemdar 1990).

Özellikle ülkemizde 1990'lı yıllar sonra hayatımıza giren televizyonların özellikle kaos içeren programlar yaparak inşaları etkilediği açık bir şekilde görülmektedir. İnsanoğlu televizyon ve gazetelerde sürekli olarak sporda şiddet haberleriyle karşılaşmaktadır. Buda toplumun karamsar olmasına ve şiddeti benimsemesine yol açmaktadır(Hovarda oğlu 1995).

2.4.12. Diğer faktörler

Sporun hangi dalı olursa olsun tartışılmaz en önemli birinci kişiler antrenörlerdir. Takımına verdiği desteklerle, tecrübeleriyle, başarıları sonuçlar elde edebilir. Fakat bir antrenör sadece kazanmaya yönelik hareket etmemelidir. Tıpkı sporcular ve kulüp başkanları gibi taraftarları etkileyebilirler. Bu yüzden birçok insanı olumlu veya olumsuz etkileyebilirler. Bu sebeple antrenörlerinde, kulüp yöneticileri ve sporcular gibi bilinçli bir şekilde hareket edip söylemlerine dikkat etmelidirler. Antrenörlerin görevlerinden biride maç esnasında veya maç sonrası sözle veya vücut diliyle hakim olmasıdır (Atalay 2010). Antrenörler ne olursa olsun başarısızlığı kabul etmeli ve bahane üretmemelidir. Başarıda ise kendini öne çıkarmamalıdır. Kazanmayı da kaybetmeyi de bilmelidir. Sadece sporda değil gerçek hayatta da sporcularına yardım etmeli ve yanında olmalıdır (Acet 2005). Antrenörlerin maç öncesi yaptıkları ağır antrenmanlarda sporcuların çok yorulduğu ve acı çektiğini görmekteyiz. Peki

bir antrenörün sporcularına böyle bir antrenman yaptırması doğru mudur ? Eğer antrenör maç kaybindan dolayı sporcularını hatalı bulup bunu yaptırıyorsa antrenör hatalıdır(Tiryaki 2000). Güvenlik güçleri spor müsabakalarında huzur ve güvenlik ortamını sağlamak için oluşturulan birimdir. Ama tabi ki tam tersi durumlarda yaşanmaktadır. Şiddet olayları da güvenlik güçlerinin davranış ve söylemleri de etkili olabilmektedir. Asıl nedeni ortaya tam konulmasa da daha çok tezahüratlar veya sporcuların gergin davranışlar sebep olarak gösterilebilir. Bunlarda şiddet olaylara ve ölümlere yol açabilir (Özsoy 2011).

2.5 Sporda şiddet nasıl durdurabiliriz

Genel olarak maddeler halinde açıklanırsa;

- Devlet tarafından yasal önlemlerin, düzenli bir biçimde uygulanması gerekir.
- Kitle iletişim araçlarının yayınlarda şiddet haberlerini ve görsellerini koymak yerine şiddetin önüne geçebilecek haber ve yayınlar yapması
- Sporla uzaktan yakından ilgilenen bütün camianın sözlerine ve davranışlarına dikkat etmesi gerekir.
- Beden eğitimi öğretmenlerinin öğrencilerine, antrenörlerinin sporcularına eğitim verirken hoşgörü çerçevesinde müsabakalara hazırlanmalıdırlar.
- Küçük yaşta sporculara sporla ilgilenen çocuklara iyi eğitim verilmelidir.
- Sporda şiddet konusunu önlemeye dair bir çok öneriler bulunmuştur. Şiddete sebep olan faktörlerin altında taraftarların psikolojik, ekonomik, siyasal, sosyal birçok faktör belirtilebilir. Bu konuların çözümü için çözüm önerileri hazırlanıp disiplinli bir şekilde uygulanmalıdır. İki grup vardır. Birinci grup psiko sosyal faaliyetler, ikinci grup ise hukuksal eksiklerin onarılmasına yönelik faaliyetleri kapsamaktadır. Genel olarak Türk toplumunu incelediğimizde suçlu olan çocuklarda asıl sorunun aile içi sıkıntılar olduğu ailede yaşanmış olan şiddet olaylarının çocukları suça doğru yönlendirdiği kabul edilen bir gerçekliktir. Bütün ülkelerde aile çok önemlidir. Aile toplumlar için hayatın merkezidir. En küçük yapıtaşdır. Şiddetin insanlar üzerindeki etkiye sahip olduğu ve şiddetin benimsenmesinde öğrenilmesinde ki en önemli faktördür. Çünkü çocuklar anne ve babalarını taklit eder. Bu durumun son bulması için spor federasyonu aile ve sosyal politikalar bakanlığı ortak bir çalışma ile bu problemi ortadan kaldırmaya katkı sağlayacaklardır. İnsanların genel olarak iyi bir eğitim sürecinden geçmemiş olmamaları da sporda şiddet olaylarının temel sebeplerindendir. Çünkü insanlar özellikle çocukluk zamanlarının çoğunu okulda geçirmektedirler. O yüzden çocuklar şiddet konusunda iyice bilinçlendirilmeli ve eğitilmelidirler.

Çocuklara hoşgörü ve sevgi anlatılmalı karşı kulüp oyuncularının düşman olarak görmek yerine sadece oynanan oyunun bir parçası olarak görülmeli ve saygı duyulmalıdır. Bunların tam olarak uygulanmasının altında eğitim yatmaktadır. Çocuklara okulda bir hayat felsefesi olarak benimsetilmelidir. Bu tarz davranışların benimsenmesiyle birlikte şiddet, fanatizm, holiganizm gibi davranış ve tutumların ciddi bir şekilde azalacağı düşünülmektedir. Bu tarz davranışlar sadece sporcuların veya antrenörlerin kullanabileceği bir kelime değildir. Okulda, iş hayatında, sosyal ilişkilerde kullanıp uygulanmalıdır. İnsanların hoş görülmesi insanların birbirine haddi asacak davranışta bulunmaması ve sevgiyi aktarmada önemli bir süreçtir. Bu tarz davranışta bulunan öğrenciler ödüllendirilmelidir. Böylelikle şiddet azalacaktır(Talimciler 2013).

Şiddetin aynı zamanda ekonomik yönü de vardır. Kişinin maddi durumu da şiddet üzerinde etkilidir. Ülkemizde ekonomik yönden bağımsızlık kazanmış birçok kişinin de şiddet olaylarına katıldığı gözlemlenmiştir(Hasırcı 2012).

Ülkemizde faaliyet gösteren tüm spor kulüplerinin taraftar dernekleri kurulmalıdır. Kulüplerinde bu dernekleri desteklemeleri gereklidir. Kulüplerin bizzat kendi taraftar gruplarını eğitecek programlar geliştirilip uygulanmalıdır. Bu tarz projeler hayata geçirilmelidirler(Hasırcı,2012).

Kitle iletişim araçlarındaki yayınlara köşe yazılarına daha dikkat etmeleri gerekir. Sporda saldırganlığı harekete geçirebilecek söz ve yazılardan uzak durmalı. Spor programında, maçları yorumlayan kişilerin daha objektif daha sakin kişiler seçilmelidir. Tüm bu durumlar dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de taraftar üzerinde etkilidir.(GREEN,R.G 1990)

Sporda müsabakaların oynanacağı alanlara güvenlik kamera zorunluluğu getirilip,7/24 çalıştırılmalıdır.

Spor kulüplerinin başkanları, antrenörleri, sporcuları bilinçlendirilme ve müsabaka öncesi ve sonrası yapılan açıklamaların daha dikkatli olunması gereklidir. Bu durumda taraftarları öfkelenmek yerine sakin bir ortamın oluşmasını sağlayacaktır.

Spor müsabakalarının oynanacağı alanlar sıkı denetlenmelidir. Şiddetin azalmasında önemli bir duvar olacaktır.

3. SPORDA ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK HUKUKİ DÜZENLEMELER

Sporda bazı branşlarda fiziksel temas diğer branşlara göre biraz daha fazladır. Bu çekişmeler de şiddetin ve saldırganlığın artarak devam etmesine olanak sağlamaktadır. Artarak devam eden bu şiddet olaylarının önüne geçmek amacıyla birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Düzenlemeler şu şekildedir;

* Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirler alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur.(1982 anayasasının 5911.maddesi)

Devletimiz anayasanın bu maddesi ile spora ilgi duyan, yapan ve izlemeye gelen kişileri fiziksel ve ruhsal olarak koruyacağını garantisini vererek amacının sporu tüm ülkeye yaymak olduğunu ifade etmiştir.

*1982 anayasasının 4213. maddesinde devletin spor müsabakalarında çocukların özel olarak koruyacağını altını çizmiştir.(1982 anayasasının 4213. maddesi)

* Anayasanın 6222.sayılı maddesinde sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesine dair kanun şuan günümüzde hala varlığını korumaktadır. Bu konu ile müsabakaların oynanacağı alanlar veya çevresinde, seyircilerin toplu halde bulundukları ortamlar veyahut müsabaka alanlarına yakın yerler düzensizliğin önlenmesi olarak gösterilmiştir. Bu madde ile müsabakada bulunan insanların hakları devlet güvencesine alınmış ve şiddet olaylarının önüne geçilmek istenmiştir. Böylece kişi haklarının korunması ile birlikte müsabaka alanına yakın yollarda denetime alınmıştır. Müsabaka anında kötü tezahüratlar yapmak, yabacı maddeleri içeriye sokmaya çalışmak, saha içerisine girmek gibi durumlar devletimiz tarafından suç sayılmaktadır. Sadece kanunlarda kalmayıp insanları dolduruşa getirebilecek açıklamalarda bulunan kişilere idari para cezası uygulanmaktadır.(Anayasanın 622. maddesi)

* Anayasamızın 5894 sayılı kanununun 3. maddesiyle, futbolda şiddet, saldırganlık, kötü tezahürat, doping ve ırkçılığa karşı tavır alıp bunu en aza indirmek istenmiştir.(Anayasanın 5894 sayılı kanunu)

*Bir diğer kanun ise “Spor müsabakalarında seyirci gösterilerine dair Avrupa Sözleşmesi imzalanmıştır. (Anayasanın 3068 sayılı kanun)

* 6222 sayılı kanunla birlikte hayatımıza elektronik kartlarla müsabakalara giriş zorunluluğu getirilmiştir. Buradaki asıl amaç yaşanabilecek herhangi bir olumsuz olayda kişileri daha kısa sürede teşhis edip ceza almasını sağlamaktır.(Anayasanın 6222 sayılı kanun)

Yukarıdaki verilen maddeler devletimizin sporda şiddet ve saldırganlığı azaltmaya ve ortadan kaldırmaya çalıştığını görüyoruz. Fakat asıl mesele insanların iyi bir eğitimden geçmesidir.

4. SPORDA SALDIRGANLIK TEORİLERİ

Buradaki asıl amaç şiddetin nasıl meydana geldiğini açıklamaya çalışmak için teoriler üretmektir.

Psiko-Analitik Teori: Freud bu alanda en önemli isimler arasında yer almıştır. Freud bu konuyu tamamen kişinin bir iç meselesi olduğunu ve içsel olarak meydana geldiğini savunur. Freud bu durumların ortadan kaldırmak veya düşürebilmek olduğunu ifade etmiştir.(Brennan 1988 :36) Bu teori şiddetin psikolojik olup insanın içsel bir problem olduğunu savunan ilk teori olma özelliğini taşımaktadır. Bu teori diğer tüm teorileri reddeder ve şiddetin insanın cinsel eğilimlerinden veya doğuştan geldiğini reddeder. Neopsikanalistler şiddetin asıl sebebinin ego olduğunu insanın isteklerini bastırdığı için meydana geldiğini savunur. (Çamuroğlu,2015:39)

Biyolojik teori: Bu teori hakkında birçok biyolog şiddetin tamamen beyin tarafından yapıldığını savunmaktadırlar. Şiddetin temeline inmek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır.(Brennan,1998:40) Valzei (1981) ise insanın vücudundaki serotonin miktarının şiddetle ilişkisi olduğunu savunmuştur. Fakat daha sonraki yapılan çalışmalarla bu ilişkinin asılsız olduğu ortaya çıkmıştır.(Brennen ,1998 :42) Bu teori kişinin şiddete olan arzusunun tamamen genetik olduğunu ,beynin ise bunu desteklediğini savunmaktadır. Bir başka görüş ise şiddetin ortaya çıkmasında hormonlarında çok etkili olduğu görüşüdür.(Ziyagil, 2014: 10)

Öğrenme Teorisi: Buradaki teori ise insanların umutsuzluğa düşmesi, hayallerinin gerçek olmaması gibi tüm durumların insanı şiddete yönlendirdiği gün yüzüne çıkmıştır. Berkowitz ise umutsuzluğun şiddetten daha çok sinire yol açtığını söylemiştir. (Brennan, 1998:42) Berkowitz, tüm bu durumların üstüne müsabakadaki yüksek desibelinde etkisi olduğunu iddia etmiştir.(Anderson ve Bushman 2002:27)

Sosyal Öğrenme Teorisi: bu teori şiddetin nedenini toplumlara bakarak incelemeyi hedef olarak ortaya koymaktadır.(Weinberg ve Gold,2011:45)İnsanoğlu hayatta yaptığı birçok davranışı ya birilerinden görerek yapar yada taklit eder veya öğrenerek yapar. Şiddette bu sebeplerle öğrenilebilmektedir. İnsanoğlunun davranışlarının büyük çoğunluğu genetik miraslarımızdır.(Cusimona ve Ark.2016) Bu teoride iddialı iki isim vardır, bunlardan biri Bandura diğeri ise Walters (1963) tür. Şiddetin toplumları etkileyebileceği ve

öğrenebileceğini savunmuşlardır. Hatta bu konuda Bandura şiddetin tamamen insanların birbirlerini gözlemleyerek öğrenildiğine ileri sürmüştür.(Kalkstein,2016:19) Buradaki bir diğer faktör ise sporculardır. Bu teoriye göre müsabakalarda yarışan sporcular şiddeti çevresinden öğrenir ve taklit eder. Tekrarlamaya karar verir.(Gee ve Leith,2007:567)

İçgüdü Teorisi: Bandura bu konuyla ilgili özellikle çocukların hayata dair birçok öğrenme sürecinin ailede ve sosyal çevrede gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Freud bu konuda şiddetin doğuştan gelen içgüdüsel bir davranış olduğunu söylemiştir. (Ziyagil, 2014 : 13) Freud , insanların davranışlarının tümüyle içgüdüsel olduğunu söyleyip , insanların benliklerine zarar verecek davranışlarda bulunabileceğini , bu davranışların içeride tutulmayıp dışarıya aktarılmasını , aktarılmadığı takdirde şiddetin kaçınılmaz olup çevredeki insanlara yabsıtacağımızı savunmaktadır. (Ziyagil , 2024 : 13)

Engelleme Saldırganlık Teorisi: Bu teoride ortaya konan asıl düşünce, insanların belli bir amaca ulaşması kısıtlandığı takdirde ortaya şiddetin çıkacağı görüşüdür. (Paussard ve Çamuroğlu, 2015 : 40) Yapılan spor müsabakalarında kaybeden takım taraftarları büyük bir hüsrana ve hayal kırıklığına uğradıkları için müsabaka anında şiddeti ortaya çıkaracak hal ve hareketlerde bulunabilirler. Takımına gönülden bağımlı olan kişilerin diğer taraftarlara göre daha agresif oldukları gözlemlenmiştir. (Ward , 2001 : 475)

Holigon Bağımlılığı Teorisi : Bu teori tamamen taraftarlar üzerine kurulmuş bir teoridir. Taraftar grubunun destekledikleri takımla özdeşleşip destekledikleri kulüpleri bağımlı bir şekilde sevmelerine dayanır. Taraftarların maç öncesi alkol , uyuşturucu gibi maddeleri kullanmaları durumunda bu konuda etkilidir. Bu tarz insanlar müsabakalarda çıkan şiddet olaylarından büyük bir haz duymaktadır. (Ward , 2001 : 475)

5. ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA YAŞANAN ŞİDDET OLAYLARI

-29 Mart 2009 Fildişi- Malavi karşılaşmasında, tribünün çökmesiyle yüz otuz iki kişi yaralanmış ve yirmi iki kişi vefat etmiştir. (Avgın, 2015 : 41)

-1993 yılında Kocaeli spor - Ankara Gücü arasındaki müsabakada , bir kişi öldürüldü . (Avgın , 2015 : 39)

-9 Temmuz 2000 tarihinde Güney Afrika- Zimbabve maçında , on iki kişi vefat etmiştir. (Avgın ,2015 : 41)

- 2000 yılında Galatasaray- Leeds United maçında, iki Unitedli öldürüldü (Avgın , 2015 : 39)

-1974'te Cleveland Indiana - Texas Rangers beyzbol maçında, taraftarların sahaya inmesi sonucunda sporcular yaralanmıştır. (CNN Türk , 2014)

- 2004 yılında Beşiktaş- Rize spor maçında, bir kişi bıçaklanarak öldürüldü. (Avgın , 2015 : 39)

-1992'de Olimpik Mesilya - SC Bastia maçında, tribünün çökmesiyle sonucu on yedi kişi vefat etti , dokuz yüz kişi yaralanmıştır. (Avgın ,2015 : 41)

-2005'te Fenerbahçe - Everton müsabakasında ,bir kişi silahla yaralanmıştır. (Avgın, 2015 :39)

-1976 yılında Kamerun - Kongo maçında, hakemin kararları protesto edildi . Çıkan şiddet olaylarında iki kişi yaşamını yitirdi. (Avgın , 2015 : 40)

-1968 yılında Boca Juniors- River Plate müsabakasında yaşanan şiddet olaylarında 74 kişi yaşamını yitirip, 150 kişide yaralandı (Avgın 2015:40).

-2007'de büyük derbide Galatasaray-Fenerbahçe maçında yaşanan şiddet olaylarında 19 polis yaralandı, 1 polisimizde görme kaybı yaşamıştır(Avgın 2015 :40).

-1964 yılında Peru-Arjantin maçında hakemin kararına tepki gösteren taraftar arasında çıkan olaylarda 318 kişinin ölümüne, 500 den fazla insanın yaralanmasıyla son bulmuştur (Can Türk 2014).

-2014 yılında Galatasaray-Kızıl yıldız basketbol müsabakasında çıkan olayda bir Sırp uyruklu kişi bıçaklanarak öldürüldü(Milliyet 2014).

-1985 yılında Liverpool-Juventus final maçında taraftar arasında çıkan arbedede 39 kişi ölürken, 600 kişi yaralanmıştır (Avgın 2015:0).

-1989'da Liverpool-Nottingham forest maçında yaşanan izdihamda 96 kişi ölmüş 766 kişi ise yaralanmıştır(T24 2012).

-2001 yılında Kaizer Chpefs-Orlando Pirates maçında çıkan olayda 43 kişi ölmüş, 250 kişi yaralanmıştır(Avgın 2015:40).

-1920 yılında İrlanda'da oynana müsabaka esnasında radikal bir İrlandalı grup silahlarla inşaları öldürmüşlerdir. Bu olayda yaklaşık 12 kişi yaşamını yitirmiştir (Avgın 2015:40).

6. GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırmanın metodu ankete dayalı olarak kurgulanmıştır. Çalışmada tanımlayıcı istatistik olarak frekans (n) ve yüzde (%) değerleri kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki

ilişkilerin test edilmesinde ise test varsayımları sağlandığında “Pearson Ki-Kare Testi”, sağlanmadığı durumda ise “Fisher’s Exact Testi” sonuçları elde edilmiştir. Tüm hipotez testlerinde I. Tip hata olasılığı $\alpha=0,05$ olarak belirlenmiştir. İstatistiksel değerlendirmeler için SPSS v21.0 paket programı kullanılmıştır.

7. BULGULAR

Tablo 7 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Erkek	52	77,6
Kadın	15	22,4
Toplam	67	100,0
Olaylara Karışma Durumu		
Evet	14	21,5
Hayır	51	78,5
Toplam	65	100,0
İzlersin		
Hiç İzlemem	12	17,9
1	10	14,9
2	8	11,9
3	9	13,4
4 ve Daha Fazla	28	41,8
Toplam	67	100,0
Deplasmana Gider		
Misin?		
Evet	27	40,3
Hayır	40	59,7
Toplam	67	100,0
Tezahürata Katılır		
Mısın?		
Evet	39	58,2

Hayır	28	41,8
Toplam	67	100,0

Tablo 7.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik bilgilerinin yer aldığı tablo incelendiğinde; çalışma örnekleminin çoğunluğunu (%77,6) erkeklerin oluşturduğu, kalan %22,4'lük kısmı ise kadınların oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Olaylara karışma değişkenine katılımcıların %21,5'lik kısmı (14 birey) evet cevabını vermişken, kalan %78,5'lik kısım (51 birey) hayır cevabını vermiştir. Katılımcıların ayda kaç maç izlediklerine dair soruya katılımcılar tarafından verilen cevaplar incelendiğinde; çoğunluğun (%41,8) 4 veya daha fazla cevabını seçtikleri gözlemlenmektedir. Katılımcıların şiddet olaylarının nedenlerinin incelenmesi için yöneltilen deplasmana gider misiniz, sorusuna katılımcıların %59,7'sinin hayır cevabını verdikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların tezahürata katılıp katılmaması sorusunun yöneltildiği değişkene verilen cevaplar incelendiğinde; katılımcıların %58,2'lik kısmının evet cevabını verdikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 7 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri – Devamı.

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Alkol Kullanma Durumu		
Evet	5	7,6
Hayır	61	91,0
Toplam	66	100,0
Müسابakaya Yasak Madde Sokma		
Evet	4	6,0
Hayır	63	94,0
Toplam	67	100,0

Tablo 7.2. katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini ölçmek amacıyla hazırlanan soruların devamı niteliğindeki tablo incelendiğinde; katılımcılara şiddet kavramıyla alakalı alkol kullanım durumları sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%91,0) alkol kullanmadığını belirtmiştir. Müسابakaya yasak madde sokma sorusuna katılımcıların %94'ünün hayır cevabı verdiği gözlemlenmiştir.

Tablo 7 3: Cinsiyet Değişkeni ile Çalışmanın Kategorik Değişkenlerinin Chi Square Testi Sonuçları

Değişkenler (Cinsiyet)	Erkek n (%)	Kadın n (%)	p
Olaya Karışma Durumu			
Evet	13	1	,159
Hayır	37	14	
Deplasmana Gitme Durumu			
Evet	18	9	,133
Hayır	34	6	
Tezahürata Katılır mısınız?			
Evet	30	9	1,000
Hayır	22	6	
Alkol Kullanma Durumu			
Evet	4	1	1,000
Hayır	48	13	
Yasak Madde Sokulması			
Evet	4	-	,568
Hayır	48	15	

Çalışma kapsamında Tablo 7.3. değerlendirildiğinde; cinsiyet ile çalışmada ki kategorik değişkenlerin birbiri ile olan ilişkisini incelemek için yapılan Chi-Square testleri sonuçları bulunmaktadır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde;

-Katılımcıların cinsiyetleri ile olaylara karışmaları arasında bir ilişki gözlemlenememiştir. $p>0,05$. Bu doğrultuda H1 hipotezimiz reddedilmiştir.

-Katılımcıların alkol kullanma durumları ile olaylara karışmaları arasında bir ilişki gözlenememiştir. $p>0,05$. Bu doğrultuda H2 hipotezimiz de reddedilmiştir.

-Katılımcıların cinsiyetleri ile deplesman karşılaşmalarına gidip gitmemeleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenememiştir. $p>0,05$.

-Katılımcıların cinsiyetleri ile tezahürata katılıp katılmamaları arasında anlamlı bir ilişki gözlenememiştir. $p>0,05$.

-Katılımcıların alkol kullanma durumları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. $p>0,05$.

-Katılımcıların karşılaşmalara yasak madde sokmaları durumları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p>0,05$.

-Katılımcıların deplasman karşılaşmalarına gidip gitmemeleri ile olaylara karışmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p>0,05$.

-Katılımcıların deplasman karşılaşmalarına gitmeleri ile tezahürat yapmaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. $p<0,05$.

-Katılımcıların alkol kullanmaları ile müsabakalara yasak madde sokmaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. $p<0,05$.

-Katılımcıların ayda kaç kez maç izledikleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. $p<0,05$.

- Katılımcıların ayda kaç kez maç izledikleri ile olaylara karışmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p>0,05$.

- Katılımcıların ayda kaç kez maç izledikleri ile deplasmana gitmeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p>0,05$.

- Katılımcıların ayda kaç kez maç izledikleri ile tezahürata katılmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p>0,05$.

- Katılımcıların ayda kaç kez maç izledikleri ile alkol kullanmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p>0,05$.

-Katılımcıların ayda kaç kez maç izledikleri ile müsabakalara yasak madde sokmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p>0,05$.

TARTIŞMA

Konumuzla paralel olarak literatür incelendiğinde; şiddet kavramı ve hayatımızdaki yeri özellikle de şiddet ve futbol kavramları referans alınarak çeşitli bilimsel araştırmalar incelenmiş ve şiddetin hayatımızdaki, spor dallarındaki ve özellikle futboldaki yeri incelenmiştir. Bu kapsamda şiddetin nedenleri ve ne gibi sonuçlar doğurduğu gibi çeşitli konular ana eksen olarak belirlenmiş ve bunlardan yola çıkarak yapılan araştırmalar bu bölümde değerlendirilmiştir.

İlhan (2011) çalışması incelendiğinde; spor alanlarında şiddet ve bu şiddete medya olgusunun etkisinin değerlendirildiği araştırmada 42 spor yazarıyla yüz yüze görüşmeler sağlanmıştır. Elde edilen veriler betimsel yaklaşım dahilinde değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda ise spor yazarlarının çoğu (%76,2) medyanın spor müsabakalarında meydana gelen şiddet olaylarını tetiklediği durumuna katıldığı gözlemlenmiştir. Bunun nedeni olarak ise katılımcıların çoğu (%57,1) kulüp yöneticilerinin etkisinin olduğu görüşünü paylaşmışlardır.

Araştırma kapsamında yorum yapmak gerekirse; spor yazarlarının çoğunun spor medyasının spor müsabakalarında şiddet olayını özendirmekte ve körüklemeye etkili olduğu görüşünü paylaşmışlardır. Medyanın bireylerin hayatının her aşamasında bu derece etkin olduğu günümüz dünyasında bireylere medyada gördükleri, duydukları her bilgiye körü körüne inanmaması bilginin kaynağının sorgulanması, kendini tanıyıp ona göre beslenme programları oluşturması, mucizelere inanmaması gibi olgular hakkında eğitim verilmesi ve bu konularda farkındalık yaratılması gereklidir.

Özsoy (2011) araştırması incelendiğinde; yine bir medya türü olan gazetelerin özellikle spor gazetelerinin başlıklarında bulunan şiddet içerikli metaforların değerlendirildiği araştırma kapsamında; bir yıl boyunca spor gazetelerinde yer alan başlıklardaki şiddet unsurları ve metaforları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda ise; Fanatik, Fotogol, Fotospor ve Pas Fotomaç gazetelerinin haber ve köşe yazarlarının başlıklarında 1 Haziran 2008 ile 31 Mayıs 2009 tarihleri arasındaki dönemde 576 kez kullanıldığı saptanmıştır. Taranan kelimeler içinde en fazla “savaş” ve “kavga” kelimelerinin geçtiği belirlenmiştir.

Arıkan (2007) çalışması incelendiğinde; futbolda şiddet ve polis ana temalı araştırmada Türkiye’de var olan holiganizm ve futbol şiddetini ortaya çıkarmak amaçlı araştırmada katılımcılardan olan 241 Çevik Kuvvet Polisine anket uygulanmıştır. Veriler SPSS programıyla analiz edilmiş ve verilerin analizi sonuçları şunları göstermektedir. Katılımcıların yürürlükte olan “Sporda Şiddet Yasası”nın ihtiyaçlara tam olarak cevap veremediğini, seyirci saldırganlığının önlenmesi ile ilgili olarak değişik politikaların izlenmesi gerektiğini, diğer kurumlarla ve özellikle adli makamlarla koordinasyonun sağlanamadığını, statlarda güvenliğin özel güvenlik kuruluşlarınca sağlanması gerektiğini, polisin spor güvenliği ile ilgili gelişim ve değişimlerden uzak olduğunu ve bu konularda eğitiminin yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

İlhan (2014) çalışması incelendiğinde; futbolda şiddeti spesifik olarak 1967 yılında yapılan Kayserispor-Sivasspor özelinde değerlendirmeyi amaçlayan araştırma; 17 Eylül 1967’de 40 kişinin ölümüyle sonuçlanan karşılaşma futbol tarihinde şiddetin ne düzeyde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda görülüyor ki; çıkarılan yasalar, önlenmeye çalışılan şiddeti engelleyemiyor, bu kapsamda çeşitli düzenlemeler ve iyileştirmeler artarak devam etmelidir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Şiddet hayatımızın her anında var olan ve durdurulamayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda literatürde oldukça fazla çalışma, değerlendirme ve analiz yapılmış olsa da sonuçlar birbirinin paralelinde olmakla birlikte birçok türü bulunan şiddetin her alanda yaygın olarak görüldüğü, araştırmaların genel sonucu olarak görülebilir. Bu denli fazla araştırmaya konu olmasının sebebi ise birçok türünün bulunmasıdır. Bu kapsamda şiddetin türleri olarak; fiziksel, psikolojik, sözel, ekonomik, dijital vb. şeklinde sıralayabilir.

Şiddet olgusunu futbol özelinde değerlendiren bu çalışmanın sonucu; bu olgunun çeşitli şekillerde ve biçimlerde yansımalarının futbol spor dalında da görüldüğünü göstermiştir. Futbolda şiddetin görülmesinin çeşitli sebepleri olabilir. Bu sebepler; holiganizm, taraftarlık, saldırganlık, fanatizm vb. şeklindeki kavramlar sporda ve bir dalı olan futbolda şiddetin görülmesinin sadece birkaç sebebi olarak gösterilebilir.

Spor müsabakaları temelde barışçıl yollarla yapılması gereken ve eğlence amaçlı organizasyonlar olmasında rağmen; tarafların hırsları, azimleri vb. faktörler bazı durumlarda taraf oyuncu/oyuncuları veya taraftarları şiddete yönlendirmektedir. Tarafları şiddete yönlendiren çeşitli nedenler bulunabilir. Bu nedenler; Psikolojik nedenler, cinsiyet değişkeni açısından nedenler, spor kulüp yöneticileri, sporcular, antrenörler, hakemler ve rakip takım seyircileri vb. olmak üzere farklı nedenler bulunmaktadır.

Bu kapsamda şiddetin tanımı, şiddetin ortaya çıkış nedenleri, futbolda şiddet, şiddetin sonuçları gibi konulara araştırma özelinde değinilmiştir. Çalışma sonucu gösteriyor ki şiddet hayatımızın her alanında olduğu gibi futbolda da çokça görülmektedir. Bu durumu doğuran çeşitli faktörler, değişkenler mevcuttur.

Çalışmada uygulanan analizler sonucunda; Katılımcıların deplasman karşılaşmalarına gitmeleri ile tezahürat yapmaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$), katılımcıların alkol kullanmaları ile müsabakalara yasak madde sokmaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0,05$) ve katılımcıların ayda kaç kez maç izledikleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir ($p<0,05$).

Araştırmada yer alan iki hipotez de yapılan Chi-Square testleri sonucunda reddedilmiştir. Bu hipotezlere yönelik yapılan analizlerin sonuçları olarak; katılımcıların cinsiyetleri ile olaylara karışmaları arasında bir ilişki gözlemlenememiştir. $p>0,05$. Bu doğrultuda H1 hipotezimiz reddedilmiştir. H2 hipotezinin reddedilmesinin test sonuçları ise;

katılımcıların alkol kullanma durumları ile olaylara karışmaları arasında bir ilişki gözlenememiştir. $p>0,05$.

Araştırmadan çıkarabileceğimiz öneriler ise; şiddeti engellemek konusunda olmalıdır bu kapsamda şiddeti engellemek için, gerekli bilinçlendirme çalışmada bahsi geçen her gruba yapılmalıdır. Şiddetin engellenmesi her ne kadar zor görünse de imkansız değildir. Bu kapsamda gerekli bilinçlendirme, farkındalık oluşturma faaliyetleri gruplar özelinde yapılmalıdır. Aynı şekilde devlet eliyle yasal düzenlemeler artırılmalı ve önleyici kurallar uygulanmalıdır. Kitle iletişim araçlarının da günümüzde bireyleri yönlendirmesi açısından etkisi kaçınılmazdır, bu bağlamda kitle iletişim araçları da üzerlerine düşen görevleri yapmakla görevlidirler.

KAYNAKLAR

- ACET, M., (2005). Sporda saldırganlık ve şiddet, Morpa kültür yayınları, 1. Baskı, İstanbul
- AİLEDE ŞİDDET KOMİSYONU RAPORU.,
(2013). Tüm Yönleri İle Şiddet. (Edt: Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R.). Dicle Üniversitesi Basımevi, s. 43
- ARIKAN, Y., ÇELİK, O., (2007). Futbolda Şiddet Ve Polis, Turkish Journal of Police Studies Vol: 9 (1-4), ss.109-132
- ARSLANOĞLU, K., (2005). Futbolun Psikiyatrisi, İthaki Yayınları, İstanbul, s.309
- ATALAY, A., (2010). Hukuksal Boyutları ile Futbolda Şiddet Olgusu. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 28, Konya
- ATALAY, A., (2012). Türk Futbolunda Sendikal Süreç, Akademik Bakış, 30: 1-16
- AYAN, S., (2006). Şiddet ve Fanatizm, C.Ü. İİBF Dergisi, 7(2): 191-209
- BİÇİCİ, R., (2013). Aynı Bedendeki Farklı Karakterler Spor ve Şiddet. İçinde. Tüm Yönleri İle Şiddet. (Edt. Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R.) Dicle Üniversitesi Basımevi, s. 120
- FİŞEKÇİOĞLU, İ.B., ÖZDAĞ, S., DUMAN, S., ATALAY, A., (2010). Futbolda Şiddet ve Yasal Karşı Tedbirler. Türkiye Kickboks Fe-derasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 3(2): 12-27
- GİRGİNER, N., AYDIN, S., ÇAVDAR, Z., (2006). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet Konusuna Yaklaşımları: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Anadolu Üniver-sitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2): 1-30
- TALİMCİLER, A., (2006). Sosyolojik Açıdan Futbol Fanatizmi, Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Sayı: 15, s. 91-104
- TALİMCİLER, A., (2003). Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s.28
- YETİM, A., (2000). Sosyoloji ve Spor, Topkar Matbaacılık, s. 64. Ankara
- YETİM, A., (2005). Sosyoloji ve Spor, 3. Baskı. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları; 210-217
- ÖZSOY, S., (2013). Sporda şiddet ve Medya, Tüm Yönleri İle Şiddet Çalıştayı Tebliğleri. (Edt. Eyigün S. Oral B. Günay R. Başaran S. Yıldız H. Efe R.) Dicle Üniversitesi Basımevi, 2013; s. 105.

ÖZSOY, S., (2011). Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist Ve Şiddet İçerikli Metaforlar, Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi

KURU, E., VAR, L., (2009). Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği). Ahi Evren Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(2): 141-153

KOÇER, M., (2012). Futbol Derneklerine Üye Olan Taraftarların Şiddet ve Holiganizm Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kayseri Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 32,

Acet, M. (2001). Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Arslan, C., Bingölbalı, A. (1997). Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim Ve Teknoloji Dergisi, 3: 3-10.

Çakmak, N.M. (1999). Türk Futbol Federasyonu Hukuki Statüsü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çolakoğlu, T. (2000). Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Medyanın Etkisi (GüreşÖrneği), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fişekçioğlu, İ.B. (1996). Konya İlindeki Amatör ve Profesyonel Futbolcuların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Profillerinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gill, L.D. (1986). Psychological Dynamics of Sport (1. Edition), Lyon, Human Kinetics Publ- Champaign

Green, R.G. (1990). Human Aggression (1. Edition), Buckingham, Open University Pres

Kuru, E. (2000). Sporda Psikoloji (1. Baskı), Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Basımevi.

Yetim, A. (2000). Sosyoloji ve Spor (1. Baskı). Ankara, Topkar Matbaacılık.

Dunning, E. (1990). Sociological reflectionson sport violence and civilization. IntRev Sociol Sport J, 25(1), 65-81.

Dunning, E. (2000). Towards a soci-ological understanding of football ho-oliganizm as a world phenomen. EurJ Crim Policy Res, 8, 141-162.

Dunning, E. (2002). Figurational contributi-ons to the sociological study of sport.In Maguire J. & Young K. (Eds) The-ory, Sport and Society. (pp. 239-266)

JAI Elsevier Science Ltd. Dunning, E. & Maguire, J. (1996). Process-sociological notes on sport, gender

relations and violence control. *Int Rev Sociol Sport J*, 31(3), 295-321.

Dunning, E., Murphy, P. & Waddington, I.(1991). Anthropological versus sociological approaches to the study of soccer hooliganism: some critical notes. *Sociol Rev*, 39(33), 459-480.

Dunning, E., Murphy, P. & Williams, J. (1991). Spectator violence at football matches: towards a sociological explanation. *Brit J Sociol*, 37(2), 221-244

Hebdige, D. (2005). *Alt-Kültürler, Tarzın Anlamı*. Çev. S. Nişancı. İstanbul: Babil Yayınları.

Avgın, A. (2015). *Spora evet şiddete hayır*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

American psychological association (2002). *Warning Signs*.

<http://helping.apa.org/warningsigns>. Erişim Tarihi: 04.03.2019

World Report on Violence and Health, (2002). Geneva, World Health Organization, p:5-8

Tiryaki, G. (2000). *Spor psikolojisi, kavramlar, kuramlar ve uygulama*. Mersin: Eylül Kitap ve Yayınevi

Tiryaki, G., Erdil, G., Acar, M. & Emlek, Y. (1991). Sporcu ve sporcu olmayan gençlerin

kişilik özellikleri. *SHD*, 26, 19-23.

Ziyagil, M. A. (2014). Türkiye’de sporda saldırganlık, Şiddet ve çözüm önerileri, CBÜ

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2, 1-14.

Ward, R.E. (2002). Fan Violence Social Problem or Moral Panic ?, *Aggression and Violent Behavior*, 1, 453-475.

Peter, G. & Beyer, E. (1997). *Salırganlık*. Spor. Ekin Dergisi, 1, 36-37.

Russell, G. W., (2008). *Aggression in the sports world: a social psychological perspective*,

Department of Psychology & Neuroscience, University of Lethbridge, Canada.

Russell, G.W. (2003). *Sport riots. social- psychological review*, Department of Psychology

and Neuroscience University of Lethbridge, Alberta, Canada.

Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Bandura, A. (1977). Social learning theory, General Learning Press.
- Sezer, 2006; Girginer vd., 2006;
- Kapuscinski, 2000; Sayın, 2005; Acet, 2005;
- Erkal vd., 1998; Milliyet gazetesi, 1987; Sunay, 2010; Özsoy, 2011
- Sert, M. (2000). Gol Atan Galip, Futbola Sosyolojik Bir Bakış (1. Baskı), İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Newson (1995). Televizyonda Şiddet ve Çocukların Korunması Özet. Çev. Şeniz Özusta Düzen. Türk Psikoloji Bülteni, Nisan. (2), 59-61.
- ÖZSOY, Selami; Abant İzzet Baysal Üniversitesi SPOR GAZETELERİNİN BAŞLIKLARINDA MİLİTARİST VE ŞİDDET İÇERİKLİ METAFORLAR Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi Mart 2011 Sayı 1
18. TALİMCİLER, Ahmet; Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi. - Futbolda Şiddetin Nedenleri ve OlasıÇözüm Yolları BİA Haber Merkezi, 16 Mayıs 2011 <http://www.cnnturk.com/fotogaleri/spor/diger-sporlar/spor-tarihine-gecen-facialar?page=7> (2014). Erişim Tarihi: 04.03.2019. http://www.fotomac.com.tr/galeri/genel/en_korkunc_tribun_facialari_635464622050?page=1 (2017). Erişim Tarihi: 04.03.2019. <http://www.milliyet.com.tr/euroleague/galatasaray-macinda-sok-olum-/detay/1973269/default.html> (2014). Erişim Tarihi: 04.03.2019. http://www.pennlive.com/news/2017/05/stadium_tragedies_sports_death.html (2017). Erişim Tarihi: 04.03.2019. <http://www.stadiumguide.com/twenty-years-ago-the-bastia-stadium-disaster/> (2017). Erişim Tarihi: 04.03.2019.
- Berkowitz, L. (1965). The Concept Of Aggressive Drive: Some Additional Considerations. In L. Berkowitz (Ed.), Advances In Experimental Psychology, Second Edition. New York: Academic Press.

Berkowitz, L. (1983). The Experience Of Anger As A Parallel Process Ėn The Display Of

Ėmpulsive „Angry“ Aggression. In R. G. Geen, ve E. I. Donnerstein (Eds.), Theoretical

and Empirical Reviews, 1. New York: Academic Press.

Ziyagil, M. A. (2014). TŸrkiye“ de sporda saldırganlık, Ėiddet ve özŸm önerileri, CBŸ

Beden Eēitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2, 1-14.

AKADEMİK HİZMET